

Rekomendācijas izglītības un aizsardzības jomu profesionāļiem par Valsts aizsardzības koncepcijas sadaļas “Noturība, rīcībspēja, griba” iedzīvināšanu darbā ar jauniešiem

Ievads

Rekomendācijas izstrādātas projekta **“Metodisks atbalsts izglītotājiem Valsts aizsardzības koncepcijas sadaļas “Noturība, rīcībspēja, griba” iedzīvināšanai darbā ar jauniešiem”**, Nr.172/AM/2025 ietvaros.

Projekts īstenots Aizsardzības ministrijas “Nevalstisko organizāciju projektu konkursa 2025” ietvaros.

Projekta norises laiks: 2025. gada decembris – 2026. gada 1. aprīlis.

Projekta mērķis: veicināt Latvijas pilsoniskās sabiedrības – jauniešu, izglītotāju, pašvaldības izglītības iestāžu, vietējo kopienu NVO aktīvu iesaisti noturības stiprināšanā un valsts aizsardzības pasākumu aktīvā atbalstīšanā.

Projekta īstenošanā iesaistījās astoņu skolu pedagogu komandas: Balvu Valsts ģimnāzija, Ernsta Glika Alūksnes Valsts ģimnāzija, Jēkabpils 2.vidusskola, Liepājas Raiņa vidusskola, Rīgas Purvciema vidusskola, Tukuma 2.vidusskola, Ventspils 4. vidusskola un Viļakas vidusskola.

Projektā īstenotās aktivitātes:

- Izveidota mācību programma “Metodisks atbalsts izglītotājiem VAK sadaļas “Noturības, rīcībspēja, griba” iedzīvināšanai darbā ar jauniešiem.
- Noticis programmas apguves seminārs pedagogiem.
- Noticis programmas ieviešanas atbalsta seminārs pedagogiem.
- Noticis programmas pieredzes analīzes un ilgtspējas seminārs.
- Programmas materiāli aprobēti skolās, sniegta atgriezeniskā saite un apkopoti secinājumi

Programmas satura tēmas

- Noturības spējas priekšnoteikumi - nevardarbīgas pretošanās kultūra sabiedrībā, kritiskā domāšana, pārbaudītas informācijas izplatīšana par valsts drošību un aizsardzību (VAK 43.)
- Pilsoniskās audzināšanas vērtības - griba un spēja aizsargāt valsti, valstiskās piederības izjūtas veidošana (VAK 41., 42., 45.)
- NVO loma pilsoniskajā līdzdalībā, kopienas iesaistē un noturības stiprināšanā (VAK 49., 50.)
- Pašvaldību loma un iespējas iedzīvotāju pilsoniskās aktivitātes un rīcības gatavības kultūras attīstībā (VAK 57.)

- Izpratne par informācijas telpas apdraudējumiem, noturība pret manipulācijām un dezinformāciju mediju vidē un kibertelpā. (VAK 63., 66.)

Rekomendācijas sagatavotas, balstoties projekta pieredzē par to, kā VAK prioritātes iedzīvināmas darbā ar jauniešiem.

Valsts aizsardzības koncepcijā (VAK) noteikto pamatprincipu integrēšana dažādu mācību priekšmetu saturā

VAK nosaka, ka katram iedzīvotājam jāapgūst zināšanas un prasmes, kā rīkoties krīzes vai kara situācijās. Integrējot VAK noteiktos principus mācību saturā, iespējams sasniegt gan mācību priekšmetu standartos noteiktos sasniedzamos rezultātus (SR), gan stiprināt jauniešu rīcības gatavību krīzes situācijās. Zināšanu, prasmju un attieksmju kopums, kas ietverts Valsts aizsardzības koncepcijas sadaļā “Noturība, rīcībspēja, griba” organiski sasaucas ar mūsdienīgas izglītības pieejām un kompetencēm – lēmumu pieņemšanas un problēmu risināšanas prasmi, kritisko domāšanu un informācijas pratību, sociālo un emocionālo kompetenci, spēju rīkoties pašvadīti, spēju sadarboties ar citiem un pilsonisko kompetenci.

Izglītības saturā noteikto sasniedzamo rezultātu atbilstība VAK pamatprincipiem (piemēri)

Mācību joma	Plānotie sasniedzamie rezultāti (pamatizglītības standarts)	Atbilstība VAK pamatprincipiem
Sociālā un pilsoniskā mācību joma	Skaidro savstarpējā atbalsta nepieciešamību un izpausmes sabiedrībā un piedalās tā nodrošināšanā. Spriež par pilsoņa pamatpienākumiem pret valsti, tai skaitā aizstāvēt valsti, skaidro NBS lomu un uzdevumus. Piedāvā uzvedības principus, kas palīdz mazināt draudus un konfliktus.	Rīcības gatavības kultūra ir gan personīga, gan kolektīva atbildība. Nepieciešama militārās izpratnes celšana, aktīvāka iesaiste valsts aizsardzībā, spēja parūpēties par sevi un līdzcilvēkiem, kā arī vēlme iesaistīties iepriekš apzinātā un apgūtā valsts aizsardzības atbalsta formā.
Valodu mācību joma	Salīdzina vairākus informācijas avotus, izvēlas ticamākos, pamato savu izvēli. Integrē un interpretē informāciju no dažādiem avotiem.	Jāstiprina sabiedrības noturība pret dažādām manipulācijām, tostarp dezinformāciju un informācijas ietekmēšanas operācijām.
Dabaszinātņu mācību joma	Rīkojas atbildīgi pret savu un citu veselību. Iesaistās diskusijās un citās aktivitātēs sociāli atbildīgu lēmumu pieņemšanai, argumentējot, ka lēmumu pieņemšana pamatojas zinātnes	Sabiedrības pašorganizēšanās ir priekšnoteikums jebkuru krīžu pārvarēšanai. Plaša iedzīvotāju un kopienu līdzdalība valsts

Mācību joma	Plānotie sasniedzamie rezultāti (pamatizglītības standarts)	Atbilstība VAK pamatprincipiem
	atziņās, balstās vērtībās, ekonomiskos apsvērumos, cilvēces vajadzībās.	aizsardzības mehānismos nodrošinās kopējo valsts izturību krīzes un kara laikā.
Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma	Pamato savu unikālo piederību noteiktai kultūrai un dzīvesvidei. Analizē mākslas darbu un tēlu nozīmi dažādu ideoloģiju un politikas izpaušmēs.	Valsts drošība ir tieši atkarīga no sabiedrības kopējās atbildības par valsts nākotni un ticības Latvijas valstij un vērtībām. Pārbaudītas informācijas izplatīšana par valsts drošību un aizsardzību.
Tehnoloģiju mācību joma	Apzinās faktorus, kas var ietekmēt un apdraudēt datu drošību, un veic pasākumus, lai izvairītos no iespējamajiem apdraudējumiem.	Nepieļaut naidīgas un rīcībbspēju graužošanas informācijas izplatīšanos. Izglītot sabiedrību par informācijas telpas apdraudējumiem.
Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Modelē, plāno un analizē dažādus apdraudējumu gadījumus tuvākajā apkārtnē, piemēram, ja ir plūdi, vētra, ķīmisko vielu noplūde, ugunsgrēks, sakaru līdzekļu traucējumu gadījumos. Sadarbojoties modelē iespējamās bīstamās situācijas, kad nepieciešama evakuācija.	Spējā pašorganizēties un aktīvi rīkoties krīzes un kara gadījumā. Iepriekš izstrādāti rīcības scenāriji sekmē gatavību visdažādākajiem satricinājumiem. Katram iedzīvotājam ir jāapgūst un jāpilnveido zināšanas un prasmes, lai krīzes vai kara laikā spētu pasargāt ne tikai sevi, bet arī savu ģimeni, kopienu un valsti.

**Valsts aizsardzības koncepcijas sadaļas “Noturība, rīcībbspēja, griba”
iedzīvināšanas iespējas darbā ar jauniešiem dažādos skolas dzīves aspektos**

Mācību process

- VAK sadaļas “Noturība, rīcībbspēja, griba” iedzīvināšanai būtiskas tēmas rodamas ikvienas mācību jomas un katra mācību priekšmeta saturā.
- Valodu jomas priekšmetos īpaši aktuālas ir tēmas par medijpratību un dezinformācijas atpazīšanu, stāsti par noturību, drosmi un kopienas spēku, teksta analīzes uzdevumi,

sadarbības prasmes diskusijās un debatēs, argumentēta viedokļa veidošana, paņēmieni skaidrai un strukturētai komunikācijai (krīzes situācijās) u.c.

- Sociālās un pilsoniskās jomas priekšmeti paver iespējas sarunāties par demokrātijas vērtību un pilsonisko līdzdalību, kopienas solidaritāti, krīžu vadību, cilvēktiesībām un cilvēkdrošību, kā arī attīstīt sadarbības un konfliktu risināšanas prasmes, sociālo risku analīzi un lēmumu pieņemšana nenoteiktības apstākļos. Tāpat šajā jomā klātesošas ir diskusijas par politiskajām un sabiedriskajām aktualitātēm. Sociālo zinātņu padziļinātajā kursā, kurā skolēniem ir jāizstrādā pilsoniskās līdzdalības iniciatīvas, iespējams praktiski darboties ar sabiedrības informēšanas kampaņu organizēšanu, kopienai nozīmīgu infrastruktūras jautājumu sakārtošanu un līdzīgām tēmām, kas veido skolēnu rīcībgatavību, spēju uzņemties atbildību un risināt problēmas.
- Dabaszinātņu jomas mācību stundās apgūstamas tēmas par enerģijas drošību un resursu ilgtspēju, klimata pārmaiņu ietekmi un to izraisītām krīzēm, ekosistēmu noturību un cilvēka lomu tajā, prasmes datu un modeļu izmantošanā situāciju analīzei, ilgtspējīgas rīcības ieradumi.
- Matemātikas un tehnoloģiju jomā tiek apgūtas tēmas par kibernetiķu drošību un digitālo higiēnu, tehnoloģiju lomu krīžu risināšanā, datu aizsardzību, varbūtību un riska aprēķiniem, spēja lasīt un interpretēt statistiku, grafikus un cita veida datus.
- Veselības un fiziskās aktivitātes jomā tiek skatīti nozīmīgi jautājumi par personīgo fizisko un mentālo noturību, stresa pārvaldību un emocionālo labbūtību, drošības prasmes (pirmā palīdzība, evakuācija, orientēšanās), kā arī tiek trenēta fiziskā sagatavotība kā noturības resurss.
- Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā jomā VAK kontekstā vērtīgas ir sarunas par identitāti, piederību un kultūras noturību, radošumu kā resursu problēmu risināšanā, elastību un sadarbību grupu un plašāku kopienu ietvaros.
- Metodiski paņēmieni, ar kuru palīdzību mācību saturā visefektīvāk integrējamas zināšanas un prasmes, kas būtiskās VAK kontekstā, ir dažādu veidu diskusijas, viktorīnas un testi, situāciju analīzes, simulācijas un lomu spēles, problēmuzdevumi ar alternatīviem rīcības variantiem, eksperimenti, scenāriju analīze, lēmumu pieņemšanas stratēģijas, gadījumu izpēte, dažādas kooperatīvās mācīšanās metodes.

Audzināšanas darbs

- Valsts aizsardzības koncepcijas sadaļas “Noturība, rīcībspēja un griba” iedzīvināšanā nozīmīga loma ir arī skolēnu ārpusklases mācīšanās pieredzei. Ārpusklases mācīšanās pieredze nozīmē izglītojošas aktivitātes, kas notiek ārpus tradicionālajiem mācību formātiem klasē un skolā. Tā ir pieredze, kuru skolēni iegūst teātros un koncertzālēs, uzņēmumos un zinātnes laboratorijās, kopienu centros, vēstures un dabas objektos, bibliotēkās, muzejos un citās vietās.
- Jau vairākus gadus Latvijas izglītības iestādēm pieejama kultūrizglītības programma Latvijas skolas soma. Katram skolēnam tā ir iespēja mācību gada ietvaros pieredzēt vienu vai vairākus kultūras notikumus. Norišu katalogs paver plašas iespējas apmeklēt norises, kuras jauniešos stiprina noturību un rīcībspēju, veido valstiskās piederības izjūtu un gribu aizsargāt savu valsti. Piemēram filmas “Dvēseļu putenis”, “TTT leģendas dzimšana”, izrādes “Sibīrijas haiku”, “Kur pazuda valsts”, Okupācijas muzeja un Kara muzeja ekspozīcijas un daudzi citi kultūras notikumi. Turklāt ar Latvijas skolas somas atbalstu pedagogiem iespējams apgūt arī īpaši izstrādātu profesionālās pilnveides programmu, kas iepazīstina ar metodiskajiem paņēmieniem kultūras pieredzes veiksmīgai integrēšanai mācību procesā.

- Programma “STEM un pilsoniskā izglītība”, kuru administrē Valsts izglītības satura centrs, sadarbībā ar muzejiem, NVO, zinātnes centriem un citām institūcijām, piedāvā nodarbības, kas palīdz skolēniem piedzīvot problēmrisināšanu, sadarbību komandā, kritisko domāšanu un veidot iemaņas, kas izglītošanās procesu sasaista ar reālo dzīvi.
- Valstiskās piederības, patriotisma un pilsoniskās apziņas stiprināšanai nozīmīgi ir skolās organizētie valsts svētku pasākumi, tematiskās dienas un klases audzinātāju stundas.
- Vairākas projekta skolas ar lieliem panākumiem organizējušas komandu sacensības, kurās neformālā un azartiskā noskaņā pildīti testi un viktorīnas, risināti uzdevumi par drošības, aizsardzības un krīžu noturības jautājumiem. Tas ļāvis sasniegt nozīmīgus mācīšanās un zināšanu ieguves mērķus, bet vienlaikus izjust sacensības garu un apzināties komandas spēku. Skolēnu dabiskās zinātkāres un izziņas prieka modināšana ir viens no būtiskiem priekšnoteikumiem arī sarežģīta mācību satura apguvei.
- Sekmējama arī jauniešu līdzdalība konkursos, pārgājienu organizēšana, sporta spēles – viss, kas veicina iespēju komunicēt neformāli, veidot saiknes, kas pārvar akadēmisko disciplīnu vai klašu kolektīvu un vecumposmu robežas.

Skolas kultūra

- Skolas kopējā kultūra ir bāze un ietvars, lai visas mācību un audzināšanas procesa darbības, kas stiprina jauniešu noturību, rīcībspēju un gribu, tiktu uztvertas organiski un pašsaprotami. Skolēniem jāredz, ka skolas administrācijas līmenī tiek nodrošināti krīzes vadības protokoli, regulāri treniņi personālam un audzēkņiem, caurspīdīga komunikācija.
- Visos līmeņos no administrācijas līdz ikvienam pedagogam un atbalsta personāla darbiniekam skolā ir būtiski rūpēties par psiholoģiski un fiziski drošu vidi izglītojamiem, paredzot skaidru rīcību savstarpējo konfliktu, mobinga vai citu nevēlamu darbību gadījumos, kā arī nodrošinot ērtu, funkcionālu un drošu fizisko vidi skolas ēkās un ārtelpā.
- Būtiski, ka tiek atbalstīta un novērtēta skolēnu iesaistīšana lēmumu pieņemšanā, tajā skaitā skolēnu pašpārvaldes darbs, ka skolas administrācija uzticas skolēnu lēmumiem un rēķinās ar tiem. Reālas audzēkņu iespējas izteikt viedokli un lemt par skolas kopienai būtiskiem jautājumiem veido viņus par atbildīgiem lēmumu pieņēmējiem gan ikdienā, gan krīzes situācijās.
- Kopīgas vērtības, tradīcijas, piederības sajūta, kas nav plakātiska, bet caurauž skolas ikdienu, veido skolēnus par integrālām, noturīgām un atbildīgām personībām.
- Nozīmīgas ir visu skolas kopienai piederīgo – skolēnu un vecāku, pedagogu, atbalsta personāla un saimniecisko darbinieku cieņpilnas, uz sadarbību vērstas attiecības, ikviena skolai piederīgā vērtīguma un nozīmes apzināšanās un novērtēšana.

Sadarbība starp skolu, ģimenēm, vietējo kopienu un drošības un aizsardzības jomu profesionāļiem

- Noturība ir kopienas ekosistēma un skola var kļūt par tās centru. Skola var piedāvāt ģimenēm praktiskas mācības par pirmo palīdzību, digitālo drošību, dezinformācijas atpazīšanu.
- Ar skolas starpniecību var tikt veidotas vecāku savstarpējā atbalsta grupas, kas dalās ar resursiem, pieredzi un informāciju.
- Skolas sadarbība ar pašvaldību, glābējiem, policiju, mediķiem, nevalstiskajām organizācijām veido savstarpējās palīdzības tīklus, kas noderīgi gan ikdienā, gan krīzes situācijās.
- Skolēnu piedalīšanās pašvaldības līdzdalības budžeta projektu konkursos, profesiju dienas, talkas, novadpētniecības pasākumi stiprina piederības izjūtu, trenē rīcībspēju un motivāciju stiprināt sevi, atbalstot citus.

- Izglītības un aizsardzības jomu profesionāļu sadarbība skolās jau aktīvi notiek, nodrošinot izglītības iestādēs kursa valsts aizsardzības mācība īstenošanu. Šī kursa īstenošanā ir svarīgi abu jomu profesionāļiem saskaņot mācību saturu un kalendāros plānus, lai izvairītos no dublēšanās, bet veidotu sinerģijas.
- Plašas abu jomu sadarbības iespējas paver tradicionāli valsts svētkiem veltītie pasākumi 11.novembrī, 18.novembrī, 4.maijā, kā arī dažādas tematiskās dienas. Interesantu un vērtīgu pieredzi skolēniem sniedz viesošanās karaspēka daļās, sarunas ar karavīriem un instruktoriem, iepazīšanās ar ekipējumu.
- Par abpusēji nozīmīgu resursu var kļūt skolu un Jaunsardzes kustības dalībnieku savstarpējā sadarbība, dalīšanās ar informāciju, pieredzi, resursiem un kopīgi pasākumi.